

หลักคำสอนว่าด้วยการคบถักลยณมิตรที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา

The Doctrine of Friendship that Appears in Buddhism

สมชาย บุญสูงเนิน¹
Somchai Boonsungnoen

บทคัดย่อ (Abstract)

ถักลยณมิตร หมายถึง เพื่อนที่ดีในความหมายสามัญเท่านั้น แต่หมายถึง บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง หรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นดำเนินไปในมรรคาแห่งการฝึกฝนอบรมอย่างถูกต้องเช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ครู อาจารย์ และผู้เป็นพหุสุตทางปัญญา สามารถสั่งสอน แนะนำ เป็นที่ปรึกษาได้ และหลักการคบมิตรในพระพุทธศาสนาโดยมุ่งเน้นให้รู้จักเลือกที่จะคบคนดีที่คอยแนะนำประโยชน์ให้ ไม่ชักชวนกันไปในทางเสียหาย รู้จักช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่กันและกันได้ โดยมีหลักธรรมในมณฑลสูตรเป็นหลักการในเรียนรู้และแนะนำในการคบมิตรของวัยรุ่นในสังคมไทย

คำสำคัญ (Keywords): ถักลยณมิตร; พระพุทธศาสนา

Abstract

Qualified friend means a good friend in the ordinary sense only, but it means a person who is fully qualified to teach, advise, explain, influence, help show the way. or being an example for others to follow the path of corrected training such as the Buddha, Arahant disciples, teachers, and intellectual scholars. Who are able to teach, advise and be a consultant. and the principles of friendship in Buddhism, focusing on knowing how to choose to be with good people who will recommend benefits to you. Do not invite each other in a harmful way. Know how to help and give advice to each other. There are principles in the Mangkala Sutta as principles to learn and guide in making friends with teenagers in Thai society.

Keywords: Friendship; Buddhism

Received: 2021-02-24 Revised: 2021-05-11 Accepted: 2021-05-18

¹ คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Faculty of Buddhism
Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Corresponding Author e-mail:
Boonsungnoen2004@hotmail.com

บทนำ (Introduction)

จากการสำรวจปัญหาสภาพรวมของโครงสร้างครอบครัวไทย งานวิจัยหลายชิ้นได้ชี้ตรงกันถึงสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในรอบไม่กี่ทศวรรษ จากการสำรวจประชากร ปี 2533 พบว่าครอบครัวส่วนใหญ่กว่า 8 ล้านครอบครัวจากจำนวนทั้งหมดประมาณ 12 ล้านครอบครัวมีจำนวนเฉลี่ยเท่ากับ 4.4 คนต่อครอบครัว ที่เหลือเป็นครอบครัวขยายและอยู่คนเดียว เห็นได้ว่า ลักษณะครอบครัวไทยในอดีตมีลักษณะเป็นครอบครัวขยายที่มีคนอยู่รวมกันมากกว่า 2 รุ่นในครอบครัว มีการลดจำนวนลง และยังพบอีกว่า ครอบครัวที่มีพ่อแม่ครบทั้งสองฝ่ายมีสัดส่วนน้อยลง เนื่องจากปัจจุบันอัตราการหย่าร้างได้เพิ่มมากขึ้น ข้อมูลจากการสำรวจในโครงการติดตามสถานการณ์เด็กและเยาวชนรายจังหวัดปี พ.ศ. 2547-2548 พบว่า อัตราการจดทะเบียนสมรสต่อการหย่าเป็น 4 ต่อ 1 นอกจากนี้ยังพบว่า 1 ใน 4 ของเด็กและเยาวชน ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเด็กมีแนวโน้มที่จะอยู่ตามลำพังมากกว่าอยู่กับครอบครัว (อมรวิรัช นาคทรัพย์ และคณะ, 2547) จำนวนคนมีมากขึ้นแต่คนดีมีศีลธรรมลดน้อยลงไป ย่อมส่งผลกระทบต่อในอนาคต ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อนี้ เด็กวัยรุ่นหลายคนไม่มีข้อมูลเพียงพอ ยังไม่รู้โลกยังไม่กล้าแกร่ง ดังนั้นการมีเพื่อนที่ดีจึงเป็นสิ่งสำคัญ (พระราชวรมนี (ป.อ.ปยุตโต), 2529)

จากข้อความข้างต้น คำกล่าวที่ว่า เพื่อนที่ดีมีความสำคัญ ตรงกับในพระไตรปิฎกว่าพระพุทธองค์ทรงใช้คำว่า กัลยาณมิตรตตวา โดยพระองค์อธิบาย ดังความตอนหนึ่งที่ตรัสกับชายหนุ่มคนหนึ่งในทิมชาณสูตร สรุปความว่าผู้ที่มีชีวิตที่ดีงาม หรือได้ชื่อว่ามัลลยาณมิตรเมื่อได้อยู่อาศัยในท้องถิ่นใด จะต้องรู้จักเข้าไปหาคบคนดี พร้อมทั้งศึกษาและนำเอาสิ่งที่ดีงามนั้นมาปรับปรุงตนเอง และทราบว่ากัลยาณมิตรที่ควรเข้าหาจะต้องเป็นผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ มีความถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา ในหลักพระอภิธรรมปิฎก ได้อธิบายถึงความเป็นผู้มีกัลยาณมิตรหรือเรียกว่ากัลยาณมิตรตตวา นั้นจะต้องรู้จักเข้าไปคบหาคนดี และประพฤติปฏิบัติตามคนดีนั้นดังความตอนหนึ่งว่าบุคคลเหล่าใดเป็นคนมีศรัทธา มีศีล เป็นพหูสูต มีจาคะ มีปัญญา การเสวนะ การส้องเสพด้วยดี การคบหา ความรักดี ความจงรักภักดีต่อบุคคล เป็นผู้มีปัญญา การไม่คบคนพาลและการคบบัณฑิต ในพระพุทธศาสนากล่าวถึงกัลยาณมิตร (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2550) หมายถึง เพื่อนที่ดี บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยเหลือ บอกช่องทาง ให้ดำเนินไปในมรรคาแห่งการศึกษาอย่างถูกต้อง

การคบกัลยาณมิตรในทางพระพุทธศาสนา

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต 1. ปฐมปิณฑาสกั 2. นาถกรณวรรค 3. ปฐมนาสสูตร

กัลยาณมิตร หมายถึง ผู้เป็นมิตรดี (มิตรดีหมายถึง มิตรที่มีคุณธรรม คือศีลเป็นต้น) สหายดี (สหายดี หมายถึง เพื่อนร่วมงานที่ดี) เพื่อนดี (เพื่อนดี หมายถึง เพื่อนที่รักใคร่สนิทสนม รู้ใจกัน ซื่อสัตย์ต่อกัน) ครอบคลุมด้วยศีลคุณ

เป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องทำให้เป็นผู้ว่าง่าย อดทน รับฟังคำพร่ำสอนโดยเคารพ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้ว่าง่าย ประกอบด้วยธรรมเป็นเครื่องทำให้เป็นผู้ว่าง่าย อดทน รับฟังคำพร่ำสอนโดยเคารพนี้ก็เป็นนาถกรณีธรรม

เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในการงานที่จะต้องช่วยกันทำทั้งงานสูงและงานต่ำ (งานสูง หมายถึง งานย้อมจีวร หรืองานโบกทาพระเจดีย์ ตลอดถึงงานที่จะต้องช่วยกันทำที่โรงอุโบสถ เรือนเจดีย์ เรือนต้นโพธิ์ เป็นต้น งานต่ำ หมายถึงงานเล็กน้อย มีล้างเท้า และนวดเท้า) เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาอันเป็นอุบายในการงานที่จะต้องช่วยกันทำสามารถทำได้ สามารถจัดได้ แม้การที่ภิกษุเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในการงานที่จะต้องช่วยกันทำทั้งงานสูงและงานต่ำของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย สามารถทำได้ สามารถจัดได้ นี้ก็เป็นนาถกรณีธรรม

ผู้ใคร่ธรรม (ผู้ใคร่ธรรม หมายถึง รักพระพุทธพจน์ คือ พระไตรปิฎก) เป็นผู้ฟังและผู้แสดงธรรมอันเป็นที่พอใจ มีปราโมทย์อย่างยิ่งในอภิธรรม (อภิธรรม หมายถึง สัตตปภรณ์ธรรม คือ อภิธรรม 7 คัมภีร์ หรืออีกนัยหนึ่ง คือ มรรค 4 และผล 4)

พระอภิธรรมปิฎก บุคคลบัญญัติ 3. ดิถีบุคคลบัญญัติ

บุคคลผู้ประมาณไม่ได้

บุคคลบางคนในโลกนี้ทำให้แจ้งเจตวิมุตติปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน บุคคลนี้เรียกว่า ผู้ประมาณไม่ได้

บุคคลไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้

บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนต่ำทรามกว่าตนในด้านศีล สมาธิ ปัญญา บุคคลเช่นนี้ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรนั่งใกล้ เว้นไว้แต่ความเอ็นดู และความอนุเคราะห์

บุคคลที่ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้

บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนเสมอกันในด้านศีล สมาธิ ปัญญา บุคคลเช่นนี้ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะการสนทนาเกี่ยวกับศีล สมาธิ ปัญญา จักมีแก่เราทั้งหลายผู้ถึงความเสมอกันในด้านศีล สมาธิ ปัญญา การสนทนาของเราทั้งหลายนั้นจักเป็นความสำราญและจักเป็นการดำเนินไปได้ เพราะฉะนั้นบุคคลเช่นนี้จึงควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้

บุคคลที่ควรสักการะ เคารพแล้วจึงเสพ คบ เข้าไปนั่งใกล้

บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ทุศีล มีธรรมอันเลวทราม ไม่สะอาด มีความประพลิตที่น่ารังเกียจ มีกิจการอันปกปิด ไม่ใช่สมณะแต่ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ

กัลยาณมิตร หมายถึง บุคคลผู้เสมอกันในด้านศีล สมาธิ ปัญญา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “บุคคลบางคนในโลกนี้เสมอกันในด้านศีล สมาธิ ปัญญา ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าใกล้ เพราะการสนทนาเกี่ยวกับศีล สมาธิ ปัญญา จักมีแก่เราทั้งหลาย ผู้ถึงความเสมอกัน จักดำเนินไปได้ จักเป็นความสำราญ”

คำว่า กัลยาณมิตร หรือ กัลยาณมิตตตา แปลตามศัพท์ว่า มิตรที่ดี (กัลยาณ+ มิตต) ความมีกัลยาณมิตร (กัลยาณ+ มิตตตตา) ซึ่งหมายถึง มีผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อนที่คบหา และบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี, ความรู้จักเลือกเสวนากับบุคคล หรือเข้าร่วมหมู่กับท่านผู้ทรงคุณทรงปัญญามี

ความสามารถซึ่งจะช่วยแวดล้อม สนับสนุน ชักจูง ชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่าง ตลอดจนอุดหนุน สนับสนุนให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดี ในการศึกษาอบรม การครองชีวิต การประกอบกิจการ และการปฏิบัติธรรม (พระมหาเกรียงไกร บัวจันอัด, 2546)

กัลยาณมิตร คือ ผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อนที่คบหาและบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี ความรู้จักเลือกเสวนาบุคคล หรือเข้าร่วมอยู่กับท่านผู้ทรงคุณ ทรงปัญญา มีความสามารถ ซึ่งจะช่วยแวดล้อม สนับสนุน ชักจูง ชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่าง ตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กัน ให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดี ในการศึกษาอบรม การครองชีวิต การประกอบกิจการ และการธรรมาปฏิบัติ, สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี (พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2528)

กัลยาณมิตร มิได้หมายถึง เพื่อนที่ดีในความหมายสามัญเท่านั้น แต่หมายถึง บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง หรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นดำเนินไปในมรรคาแห่งการฝึกฝนอบรมอย่างถูกต้องเช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ครู อาจารย์ และผู้เป็นพหูสูตรทางปัญญา สามารถสั่งสอน แนะนำ เป็นที่ปรึกษาได้ แม้จะอ่อนวัยกว่า (พระพรหมคุณาภรณ์ (ปยุตโต) 2550) กัลยาณมิตรคือ มิตรที่ดีงาม ทำให้เจริญแก่บุคคลผู้คบหาได้แก่ ผู้สมบูรณ์ด้วยความมี ศีล กำจัดทุกข์ นำประโยชน์เกื้อกูลมาให้กับเพื่อนและคนอื่น บุคคลใดเป็นมิตรมีอุปการะช่วยเหลือคนอื่นโดยอาการทุกอย่าง บุคคลนั้นชื่อว่า กัลยาณมิตร (วิไลรัตน์ พุกษาภิรมย์, 2547)

มิชชติ สนิยหิตติ เมตตา แปลว่า สภาวะปรารถนาดี มิตตสส เอสา เมตตา แปลว่า สภาวะที่เป็นของมิตรและมิตรเตสสุ ภาวา เมตตา แปลว่า สภาวะเกิดขึ้นในมิตรโดยองค์ธรรมคือ อโทสะ เจตสิก ที่เป็นไปเนื่องด้วยการนำประโยชน์มาแก่ผู้อื่น

กัลยาณมิตร หมายถึง ผู้ดำรงตนอยู่ในฝ่ายข้างดี มีจิตมุ่งในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ซึ่งประกอบไปด้วย ๔ ประการ คือ

๑. วตตา จ วจนกฺขโมคมกฺริณฺจ ๒. ถกฺกตฺตาน ๓. จฏฐาเน นิโยชโก

กัลยาณมิตตตา เกิดจากศรัทธา (ความมั่นใจด้วยเหตุผลที่ได้พิจารณาเห็นจริง ใช้ความคิดอย่างอิสระ ด้วยโยนิโสมนสิการ ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ และทำให้ปัญญาเจริญยิ่งขึ้น จนกลายเป็นญาณทัสสนะคือ การรู้การเห็นประจักษ์ในที่สุด ดังนั้น การได้เสวนาสัตบุรุษ และเล่าเรียนสัทธรรม ประกอบกับการมีศรัทธา และโยนิโสมนสิการ ดังนั้นจะเห็นว่าการได้เสวนาสัตบุรุษ ท่านนับว่าเป็นกัลยาณมิตตตา

คุณสมบัติของกัลยาณมิตร

พระพุทธศาสนา กล่าวคุณลักษณะของมิตร ไว้ว่า มิตรย่อมเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศรัทธา 1 สมบูรณ์ด้วยศีล 1 สมบูรณ์ด้วยสุตะ 1 สมบูรณ์ด้วยจาคะ 1 สมบูรณ์ด้วยวิริยะ 1 สมบูรณ์ด้วยสติ 1 และเป็นผู้สมบูรณ์ปัญญา 1 คือย่อมเชื่อมั่นต่อการตรัสรู้ของพระตถาคตเจ้า เชื่อมั่นต่อกรรมและผลแห่งกรรม ด้วยศรัทธาสมบัติ ย่อมเป็นที่รักและที่เคารพ น่าสรรเสริญ เป็นผู้ทักท้วงตักเตือนโทษว่ากล่าว เป็นผู้อดกลั้นต่อถ้อยคำของสัตว์ทั้งหลายได้ด้วยศีลสมบัติ เป็นผู้สามารถชี้แจงถ้อยคำอันลุ่ม

ลึก ซึ่งประกอบด้วยสัจธรรมและปฏิจจสมุปบาทธรรม ด้วยสุดสมบัติ เป็นผู้มักน้อย สันโดษ ชอบสงัด ไม่คลุกคลีกับหมู่คณะด้วยจากสมบัติ เป็นผู้เพียรพยายามในการปฏิบัติทั้งที่เป็นประโยชน์ตน และประโยชน์ผู้อื่นด้วยวิริยสมบัติ เป็นผู้มั่งคั่งตั้งมั่นในทางดีด้วยสติสมบัติ เป็นผู้มั่งคั่งไม่คิดฟุ้งมั่งคั่งด้วยสมาธิสมบัติ และรู้แจ้งชัดไม่วิปริตผิดเพี้ยนด้วยปัญญาสมบัติ

คุณลักษณะของกัลยาณมิตรดังที่กล่าวข้างต้น สรุปประกอบด้วยคุณสมบัติที่ควรถึงพร้อม 8 ประการ

1) ความเชื่อ (ศรัทธา) คือ กริยาที่เชื่อ ความปลงใจเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่ง ความใสใจนิยม เช่น ความเชื่อในศาสนา ความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย การสร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นในบุคคลผู้นำเลื่อมใส ตัวอย่างเช่นศรัทธา 4 ดังนี้ 1) กัมมศรัทธา เชื่อเรื่องกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง เชื่อว่า 2) วิปากศรัทธา เชื่อวิปาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือเชื่อว่าการกรรมที่ทำแล้วต้องมีผล 3) กัมมัสสกตาสัทธิศรัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน 4) โภธิศรัทธา เชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ

2) การสำรวมกาย วาจา และใจบุคคลที่มีลักษณะของกัลยาณมิตร ย่อมเป็นผู้ตั้งอยู่ในศีล เรียกว่ากุศลกรรม 10 ประการ ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสกับ พรหมณ์ และ คหบดีทั้งหลาย ความประพฤติสม่ำเสมอ คือ ความประพฤติทางกาย 3 ประการ ความประพฤติทางวาจา 4 ประการ ความประพฤติทางใจ 3 กล่าวใน กุศลกรรมบถ 10 คือทางแห่งกุศลกรรม ทางทำความดี อันจะนำไปสู่ความสุข ความเจริญ หรือสุคติ มีข้อปฏิบัติดังนี้

ความประพฤติทางกาย 3 ประการ

1) เป็นผู้ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ คือ วางพันธุฆาต และ ศาสตรฆาต มีความละอาย มีความเอ็นดู มุ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์

2) เป็นผู้ละเว้นจากการลักทรัพย์ คือ ไม่ถือเอาทรัพย์อันเป็นที่ปลื้มใจของผู้อื่นในบ้านหรือในป่าที่เจ้าของมิได้ให้ด้วยเป็นเหตุขโมย

3) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการประพฤติดินในกาม คือ ไม่เป็นผู้ประพฤติก่อล่วงสตรีที่มีอยู่ในปกครองของมารดา หรือ ผู้มีสามีแล้ว เป็นต้น

ความประพฤติทางวาจา หรือ วชิธรรมมี 4 ประการคือ

1) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดเท็จ คือ อยู่ในสภา หรือ อยู่ในบริษัท อยู่ท่ามกลางหมู่ญาติ อยู่ท่ามกลางหมู่ทหาร หรืออยู่ท่ามกลางราชสำนัก ไม่กล่าวเท็จด้วยเหตุใดๆ ก็ตาม

2) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดส่อเสียด คือ ฟังความฝ่ายนี้แล้วไม่ไปบอกอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อทำลายกันและกัน เป็นผู้สมานให้คนปองต่อกัน ชื่นชมยินดีพลิตพลินต่อผู้ที่สามัคคี พูดด้วยถ้อยคำที่สร้างสรรค์ สามัคคีกัน

3) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดคำหยาบ คือ พูดคำที่ไม่มีโทษ พูดให้ไพเราะ และ น่ารัก จับใจ เป็นคำที่ชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่พอใจ

1. บุพพเจตนา ตั้งใจไว้ก่อนให้
2. บุญจนเจตนา ตั้งใจในขณะที่กำลังสละ
3. ปราปรเจตนา ครั้นให้แล้ว ก็อึดใจทกขณะที่ระลึกถึง

ทานมีเจตนา 3 ระยะนี้ ย่อมเป็นคนที่ไม่ตระหนี่ ยินดีในการเสียสละ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูลแล้วนึกถึงที่ร่อมิใจทุกขณะ

5) ความเพียร (วิริยะ)

ความเพียร คือ ความขยันประกอบด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง ในบารมี 10 หรือ ทศบารมี กล่าวเรื่องวิริยะ ว่าเป็นความเพียร, ความแก้แค้น, ไม่เกรงกลัว อุปสรรค \พยายามบากบั่นอดสาหัส ก้าวหน้าเรื่อยไป ไม่ทอดทิ้งธุระหน้าที่ วิริยะเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของกัลยาณมิตร คือ มีความเพียร ความเพียรแบ่งออกเป็น 2 อย่างคือ

ประการที่ 1 ความเพียรแบบสามัญทั่วไป เช่น ความเพียรในการประกอบกิจการงาน ขยันเรียนหนังสือ อ่านหนังสือ

ประการที่ 2 ความเพียร เป็นผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เพื่อสละทิ้งอุปนิสัยทั้งปวง เป็นธรรมยอดเยี่ยม สัมมาสติ ความระลึกชอบ คือ ระลึกในสติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นที่ตั้งของสติ การที่สติเข้าไปตั้งอยู่ คือมีสติกำกับ โดยหลักการคือ การใช้สติ หรือ วิถีปฏิบัติเพื่อใช้สติให้บังเกิดผลดีที่สุด เช่น ชาตก เรื่อง พระมหาชนก ว่าด้วยมหาชนกทรงบำเพ็ญวิริยบารมี ในตอนหนึ่งพระมหาชนก เทวดา กล่าวกับ พระมหาชนก ว่า

เทวดา : เมื่อมองไม่เห็นฝั่ง ก็ยังกระทำความเพียรว่ายอยู่ในท่ามกลางมหาสมุทร ท่านรู้ อำนาจประโยชน์อะไรจึงพยายามว่ายอยู่อย่างขะมัก เข้มแข็ง เช่นนี้

พระมหาชนก : เราพิจารณา เห็นวัตร ของโลก และ อาณิสสแห่งความพยายาม เพราะฉะนั้น ถึงแม้ไม่เห็นฝั่ง เราต้องพยายามว่ายอยู่ในท่ามกลางมหาสมุทร

6) ความตั้งมั่น (อตตสมมาปณิธิ)

ความตั้งมั่น (สมาธิ) สัมมาสมาธิ (สัมมาสมาธิ) ตั้งจิตมั่นชอบเป็นที่ดีตามแนวฉันท ความตั้งอยู่แห่งจิต ความตั้งมั่นด้วยดี ความดำรงมั่น ความไม่ส่ายความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ซัดส่าย สมาธิ สมาธิทริย สมาธิพละ สัมมาสมาธิ การที่จะให้เกิดความสงบมีจิตใจแน่วแน่จำเป็นต้องอาศัยการอบรมจิตโดยมีพื้นฐานจากสิ่งอื่น ผู้มีปกติสุขเท่านั้นจึงจะสามารถมีสมาธิได้ ตรงกันข้ามกับคนที่ไม่ปกติ หรือ หาเลี้ยงชีพในทางไม่ชอบประกอบด้วยทุจริตทั้ง กาย วาจา และใจ

มงคลชีวิต กล่าวถึง การตั้งมั่น ว่าเป็นกิริยาที่ได้อยู่ในศีลธรรม มีลักษณะสงบเสงี่ยม เรียบร้อย เจียมตัว โอบอ้อมอารี กรุณาปราณี เอื้อเฟื้อ การถ่อมตน เป็นการไม่ถือตัวให้เกินงาม และไม่ลดตัวลงให้เกินควร กิริยาเคลื่อนไหว มีเมตตาให้ความสุจริต รักษาความประพฤติของตนไม่ให้ผิดประเวณี ตั้งใจสวดมนต์ของเรให้บริสุทธิ์ กายสุจริต เป็นมงคล ชั้นยอดเป็นเหตุทำให้คนเป็นเลิศในการวางตัวต่อสังคมต่อหมู่คณะ ซึ่งนับว่าเป็นคุณลักษณะของกัลยาณมิตร เป็นการสมานบุคคลต่อบุคคล หมู่คณะ ต่อหมู่คณะ สุดท้ายสมานระหว่างชาติต่อชาติ นับว่าเป็นประโยชน์ แก่หมู่คณะ มากเป็นที่รักของกันและกัน ไม่นิยมชัง สามารถนำหมู่คณะให้พ้นภัยพิบัติ วัจสุจริต พุดจริง พุดไพเราะ พุดสมควรสมานสามัคคี และ พุดมีประโยชน์ พุดได้ไพเราะในเบื้องต้น ไพเราะในท่ามกลาง ไพเราะในเบื้องปลาย พุดมีเมตตาจิต

7) ความรอบรู้เหตุผล

ความไม่ประมาทในธรรม อปปมาโท จ ธมเมสุ

ความไม่ประมาท ก็คือ คนที่มีสติกำกับ คอยระมัดระวังตัวอยู่ทุกกรณี คนผู้ไม่ประมาท ก็คือผู้ที่มีเหตุผล มีความรอบรู้ในเรื่องนั้นๆ ดี มีสติกำกับ คอยระวังตัวอยู่ ทุกกรณี คนที่ไม่ประมาทก็เห็นว่า ความรู้ที่แหลมคมนั้น ถ้าผู้ใช้ไม่มีสติควบคุม ปล่อยความคิดไปในทางชั่วเสียหาย ก็จะทำลายตัวเองและหมู่คณะให้พินาศ ความไม่ประมาทในธรรม คำว่าธรรม หมายถึง เหตุที่ต้องประกอบด้วยผล ดังคำสอนปรากฏในพระศาสนาอยู่ว่า ธมมญญตา น่าจะแปลว่ารู้จักธรรม แต่ท่านกลับแปลว่าความเป็นผู้รู้จักเหตุ กรณียกจอันเป็นหน้าที่ซึ่งจะพึง ทำ พูด คิด ให้เกิดผลทั้งหลาย เรียกว่าเหตุ ความไม่ประมาทในธรรม จึงนับว่าเป็นความไม่ประมาทในเหตุคือ กรณียกจ อันเป็นหน้าที่ซึ่งจะพูด คิดให้เกิดผลนั่นเอง จะนำมาบอกกล่าวเพื่อเป็นแนวปฏิบัติ 5 ประการ คือ ไม่ประมาทเวลา ไม่ประมาทในวัย ไม่ประมาทในการงาน ไม่ประมาทในการศึกษา และ ไม่ประมาทในการปฏิบัติธรรม ความรอบรู้เหตุผล, ความรู้เข้าใจชัดเจน, ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้เหตุผล ดี ชั่ว ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และ รู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ, ความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามความเป็นจริง ปัญญาเกิดขึ้น เพราะอาศัยประสบการณ์หรือ ความเกี่ยวเนื่องกับบุคคลอื่นทางสังคมเนื่องจากปัญญา เป็นคุณสมบัติ ภายในตัวบุคคลจะสังเกตได้อย่างไรว่าคนไหนมีปัญญา และไม่มีปัญญา ในทางพระพุทธศาสนาได้แสดงให้เห็นว่า ปัญญาเกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัย 3 อย่าง เรียกว่า ปัญญา 3 หมายถึงความรอบรู้มีดังนี้

1. จินตามยปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากความคิด การพิจารณาหาเหตุผลด้วยตนเอง
2. สุตมยปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากการสดับ เล่าเรียน การถ่ายทอดต่อกันมา
3. ภวานามยปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากลงมือปฏิบัติฝึกหัด อบรมเพื่อให้ปัญญาพัฒนาฝึกฝน อบรม ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลก และ ชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำให้คนบริสุทธิ์จากกิเลส และ ปลอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยปัญญา ภาวะทางปัญญา (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2531) เป็นลักษณะที่เป็นพื้นฐานทางปัญญาของผู้บรรลุนิพพาน คือ การมองเห็นทั้งหลายตามที่มันเป็นหรือ เห็นตามความเป็นจริง เริ่มต้นตั้งแต่การรับรู้อารมณ์ทางอายตนะ ด้วยจิตใจที่มี ท่าที่เป็นกลาง และมีสติไม่หวั่นไหวถูกชักจูงไปตามชอบใจ ไม่ชอบใจ สามารถตามดูรู้เห็นอารมณ์นั้นๆ ไปตามสภาวะของมันตั้งแต่ต้นจนตลอดสาย ไม่ถูกความติดพัน ความข้องขัดขุ่นมัว หรือ ความกระทบกระทั่งที่เนื่องมาจากอารมณ์นั้นฉุดรั้ง หรือ สะดุดเอาไว้ให้เขวออกไปเสียก่อน ต่างจากปุถุชนที่เมื่อรับรู้ อารมณ์ใด มักไปสะดุดอยู่ตรงจุด หรือ แ่งที่กระทบความชอบใจไม่ชอบใจ แล้วเกาะเกี่ยวพัวพันอยู่ตรงนั้น เกิดความรู้ ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน คือ รู้เห็นไปตามอำนาจกิเลสที่ปรุงแต่ง ไม่รู้เห็นตามความเป็นไปของสิ่งนั้นๆ เรื่องนั้นๆ เช่น เรื่องราวมีสาระเดียวกัน คนหนึ่งมาพูดโดยเสริมคำยืนยันยอผู้ฟัง ประกอบเข้าด้วย หรือ ข้อความอย่างเดียวกัน คนที่ผู้ฟังรักใคร่ชอบใจนำมาพูด ผู้ฟังชมว่า ถูกต้องเห็นดีเห็นงามไปตาม แต่คนที่ผู้ฟังเกลียดชังนำมาพูด ผู้ฟังเห็นเป็นสิ่งผิดพลาดเสียหายไม่อาจยอมรับได้ ดังนี้ เป็นต้น

8) ความระลึก (สติ) สัมมาสติความระลึกชอบซึ่งเป็นมรรคองค์แปดพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) เป็นธรรมเกื้อกูลในกิจ หรือ ในการทำความดีทุกอย่าง สติเป็น ความระลึกได้, นึกได้, สำนึก

อยู่ไม่เปลือย สติ เป็นธรรมอันเป็นกำลังในพละ 5 สติเป็นพละ เป็นพลังทำให้เกิดความมั่นคง ซึ่งไร้ความศรัทธาเป็นต้น แต่ละอย่างจะครอบงำไม่ได้ สติเป็นหลักปฏิบัติทางจิตใจ ให้หลุดพ้น สติ เป็นนาถรณ์ธรรม 10 คือ ธรรมอันกระทำที่พึง, ธรรมสร้างที่พึงคุณธรรมที่ทำให้ตนเป็นที่พึ่งของตนได้ สติ ความมีสติ รู้จักกำหนดจดจำระลึกการที่กระทำ คำที่พูดไว้ได้ ไม่มีความประมาท

พุทธศาสนา ได้กำหนดคุณสมบัติของกัลยาณมิตรที่เรียกว่าเป็นสัทบุรุษหรือ

สัปปริสธรรม 7 ประการมีคุณสมบัติดังนี้

1. คุณสมบัติของกัลยาณมิตรในแง่การทำหน้าที่ต่อตนเอง

1) ฉัมมัญญตา รู้หลักและรู้จักเหตุ คือรู้ความจริงของธรรมชาติ รู้หลักการ แบบแผนหน้าที่เป็นเหตุให้กระทำได้สำเร็จผลตามมุ่งหมาย

2) อัตถัญญตา รู้จักมุ่งหมายและรู้จักผล คือรู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักธรรมหรือหลักการ กฎเกณฑ์ หน้าที่ รู้ผลที่ประสงค์ที่จะกระทำกิจ

3) อัตตัญญตา รู้จักตน คือ รู้ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรม

4) มัตตัญญตา รู้จักประมาณ คือ รู้จักความพอเหมาะพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร ในการใช้จ่ายทรัพย์

5) กาลัญญตา รู้จักกาล เช่น รู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร รู้จักเวลาเรียน เวลาทำงาน เวลาพักผ่อน

6) ปริสัญญตา รู้จักชุมชน คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมชน รู้จักมารยาท ระเบียบวินัย ขนบธรรมเนียมประเพณี

7) ปุคคลัญญตา รู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยอาศัยความสามารถและคุณธรรม เพื่อปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยถูกต้อง

2. คุณสมบัติของกัลยาณมิตรในแง่การทำหน้าที่ต่อผู้อื่น ที่เรียกว่ากัลยาณมิตรธรรม 7 ประการดังนี้

1) ปิโย (น่ารัก ในฐานะที่เป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา)

2) ครุ (น่าเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้ และ ปลอดภัย

3) ภาวนีโย (น่าเจริญใจ หรือน่ายกย่อง) ในฐานะทรงคุณความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเฝ้าระวังด้วยซาบซึ้ง

4) วตตา จ (รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

5) วจนุขโม (อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถาม เสนอวิพากษ์วิจารณ์ อดทน ฟังไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว

6) คมภิรณจ กถิ กตตา (แถลงเรื่องกล้าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

7) โนจภูฐานเน นิโยชเย (ไม่ชักนำในอฐาน คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหลหรือชักจูงในทางเสื่อมเสีย

ความสำคัญและความจำเป็นของการคบมิตร

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีวัฒนธรรมประจำชาติมีเอกลักษณ์อันโดดเด่นและเป็นประเพณี วัฒนธรรมที่ผ่านการสร้างสรรค์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่ประกอบกันเข้าเป็นสังคมไทย ซึ่งบรรพบุรุษไทย ที่มีเลือดเนื้อเชื้อไขเป็นชาติไทยได้สร้างสรรค์ สร้างสม ไว้เป็นมรดกประจำชาติ ควรใช้วิจารณ์ญาณ พิจารณาให้ถ่องแท้ และพิจารณาให้เห็นว่า การที่คนเรามาอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยประนีประนอมออมขอมกัน ผู้น้อยจะต้องพึ่งผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่จะต้องอาศัยผู้น้อย ทำนองคำกล่าวที่ว่า น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่าเป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน เราพบว่าในยุคที่สังคมไทยในยุคปัจจุบันกระแสโลกาภิวัตน์ โลกไร้พรมแดน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่างสังคมต่างๆ อยู่ทุกวันนี้ฉะนั้น จึงมีความสำคัญยิ่งที่จะศึกษาชีวิตนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นระยะที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งร่างกาย และ จิตใจ วัยรุ่นเป็นระยะที่เด็กผ่านเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ อายุที่เข้าสู่วัยรุ่นจะประมาณ 10 – 11 ปีขึ้นไปในเด็กหญิง และ 12- 13 ปี ในเด็กชาย ระยะวัยรุ่นจะมีระยะนานเพียงใดขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย ได้แก่ การศึกษา สภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น เด็กที่ไม่ได้ศึกษาต่อชั้นสูง จะพ้นวัยรุ่นเร็วกว่าพวกที่ศึกษาต่อ เพราะ เด็กกลุ่มนี้อาจมีเพื่อนต่างเพศเร็ว หรือ ทำงานเลี้ยงชีพเป็นอิสระจากครอบครัวได้ มีการปรับตัวทางสังคมทั้งด้านเพื่อน และ ด้านอื่นๆ มีการปรับตัวยาก และมีปัญหามากที่สุดคือ ในช่วงของวัยซึ่งมีอายุระหว่าง 13-16 ปี โดยปกติแล้ววิกฤตการณ์ หรือปัญหาย่างยากในการปรับตัวอาจเกิดขึ้น และ มนุษย์ต้องปรับตัวตามสภาวะแวดล้อมของตนตลอดชีวิต ในบรรดาวัยต่างๆ ของชีวิตวัยรุ่นเป็นวัยที่ประสบปัญหา และ เผชิญวิกฤตการณ์ในการปรับตัวที่คล้ายคลึงร่วมกันมากกว่าวัยอื่น เด็กวัยรุ่นต้องปรับตัวทางด้านอารมณ์ สังคม และ สติปัญญา เพื่อให้ชีวิตความเป็นอยู่ของตนเกิดความสุข ความพอใจ วัยรุ่นเป็นช่วงเปลี่ยนวัย เป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อที่เปลี่ยนจากความเป็นเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ และส่วนใหญ่จะศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นช่วงวัยแห่งปัญญา เป็นวัยที่มีความเครียดทางอารมณ์ ปัญหาทางอารมณ์ที่วัยรุ่นประสบอยู่ที่สำคัญ คือ ปัญหาการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นในสังคม และ ปัญหาการสร้างสัมพันธภาพ กับ ผู้อื่น โดยเฉพาะการสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อนรุ่นเดียวกัน จะเห็นว่าโลกนี้น่าอยู่ ความรู้สึกมั่นใจในตัวเองและผู้อื่น และ จะแสวงหาความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับเพื่อนๆ อีกต่อไป ประสบการณ์ จากเพื่อนๆ ทำให้เขาได้สามารถพัฒนา (ใจหยก ขำเทศเจริญ, 2547) ช่วงชีวิตของวัยรุ่น เป็นวัยร่างกายจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งภายใน และ ภายนอก จะมีการเปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้น ซึ่งจะพัฒนาจากวัยเด็กเป็นวัยผู้ใหญ่ตามลำดับ ดังนั้น ประสบการณ์ความเข้าใจที่ดี และ ถูกต้องที่เด็กได้รับตั้งแต่วัยเด็กจะมีส่วนสร้างให้สามารถดำรงชีวิตในแบบที่งดงามเป็นสุข และ เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี มีประสิทธิภาพในอนาคตนักจิตวิทยาชาวอเมริกันชื่อ วอคเกอร์ (ผศ.ประยูรศรี มณีสร, 2527) ได้กล่าว เปรียบชีวิตมนุษย์ว่าเหมือนการเดินทางซึ่งการ

เดินทางของคนเราจะมี 5 ช่วงด้วยกันคือ ช่วงทารก (Infancy) ช่วงเด็ก (Childhood) ช่วงวัยรุ่น (Adolescence) ช่วงผู้ใหญ่ (Middle age) และ ช่วงวัยชรา (Old age) ทั้ง 5 ช่วงนี้ ช่วงวัยรุ่นถือว่าเป็นระยะการเดินทางที่ย่างก้าวเป็นพิเศษ จะเป็นเด็กก็ไม่ใช่ เป็นผู้ใหญ่ก็ไม่เชิง สับสน วุ่นวาย และไม่รู้ว่าจะทำอะไร

พระพุทธองค์ให้ความสำคัญ เรื่องการคบมิตรโดยจัดไว้ในมงคลชีวิตข้อที่ 1 และข้อที่ 2 ดังนี้ มงคลชีวิตข้อ ที่ 1 อเสวนา จพาลานํ การไม่คบคนพาล

1. อเสวนา จพาลานํ การไม่คบคนพาล เป็นการป้องกันไม่ให้หิณภัยที่ไม่ดี และความเห็นผิดๆ ทั้งหลายจากคนพาลมาติดตัวเข้าและป้องกันเสวนา จ พาลานํ การไม่คบคนพาล นไม่ให้ถูกคนพาลมากลั่นแกล้งทำร้ายเอาด้วย ดังนิทานเรื่อง ต้นมะม่วงหวานกับต้นสะเดาขม (พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ ป.ธ. 9), 2529)

กาลก่อน เมืองพาราณสี ได้มีพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า ทิวาหนะ รับสั่งให้ ขิงชาย ไร่ทางด้านเหนือ และด้านใต้ของแม่น้ำ ทรงเล่นน้ำ มะม่วงผลสุกผลหนึ่งลอยมาติดตาข่าย พระราชาเสวยแล้วรับสั่งว่าให้ปลูกไว้ในอุทยานของพระองค์ ให้รดด้วยน้ำผสมกับน้ำนม 3 ปี จึงมีผล มีรสอร่อย ต่อมาคนเฝ้าสวนคนใหม่ ปลูกสะเดา และ เถาบอระเพ็ดล้อมต้นมะม่วงไว้ ราก และ กิ่ง ของต้นมะม่วงเกี่ยวพันกับรากและกิ่งของต้นสะเดา และบอระเพ็ดมะม่วงหวานจึงกลายเป็นมะม่วงขมไป

เรื่องนี้สอนให้รู้ว่า ถ้าอยู่ใกล้ชิดติดกับของไม่ดี ก็พลอยเป็นของไม่ดีไปด้วย คนเราเช่นกัน ถ้าคบ คนชั่วก็พาตัวให้ชั่วตาม เพราะฉะนั้น อย่าคบคนพาล

สรุป อานิสงส์ของการไม่คบคนพาลมีหลายประการได้แก่ ทำให้ไม่ถูกชักนำไปในทางที่ผิด ทำให้ไม่ถูกคนพาลทำร้าย ไม่ถูกตำหนิ ไม่ถูกใส่ความ ไม่ถูกมองในแง่ร้าย ได้รับความไว้วางใจ

2. ปณฺธิตานญจ เสวนา การคบบัณฑิต เพื่อถ่ายทอดเอาสิ่งดีๆ คุณธรรมต่างๆ มาสู่ตัวเรา ในนิทานเรื่อง มหาสุตโสม การคบบัณฑิตแม้เพียงครั้งเดียว ก็ย่อมสามารถรักษาดนได้ ส่วนการคบคนพาล แม้สิ้นกาลนาน ก็ไม่สามารถรักษาดนได้ เมื่อ นั้นทพราหมณ์ ไปจากกรุงตักกสิลา สู่อักริหารปัตถ์ สิ้นทางไกล 120 โยชน์เมื่อจะแสดงธรรมแก่พระเจ้าสุตโสม จึงได้กล่าวว่า

ขอเดชะ พระองค์ผู้ทรงพระนามว่า สุตโสม การคบ กับสัตบุรุษทั้งหลาย เพียงครั้งเดียวเท่านั้น การคบนั้นย่อมคุ้มครองบุรุษนั้นได้ ส่วนการคบกับ อสัตบุรุษตั้งมากครั้ง ก็คุ้มครองบุคคลนั้นไม่ได้ เรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่า การคบบัณฑิตเพียงครั้งเดียวก็มีผลานิสงส์มาก ส่วนการคบคนพาลนั้น แม้นานเท่าไร ก็ไม่มีผลานิสงส์อะไรเลย มีแต่โทษฝ่ายเดียว ฉะนั้นทุกคนจึงคบบัณฑิต ในที่นี้มีได้ ความหมายเฉพาะบัณฑิตทางโลก ผู้สำเร็จการศึกษาได้รับปริญญาเป็นบัณฑิต มหาบัณฑิต หรือคุณูปบัณฑิตเท่านั้น แต่หมายรวมถึงบัณฑิตทางธรรม ผู้มีคุณธรรมรู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ แม้จะไม่มีปริญญาทางโลกก็ถือเป็นบัณฑิตทางธรรม จึงควรอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใกล้คือคบหาเพื่อซึมซับเอาคุณธรรมความดีของท่านมาสูตน

อานิสงส์ของการคบบัณฑิตมีหลายประการ ได้แก่ ไม่มีภัยไม่มีเวร รู้จักทางอบาย ทางมนุษย์ ทางพรหม ทางนิพพาน เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง ทำให้เป็นผู้มีปัญญา มีความเห็นถูก

(สัมมาทิฐิ) ได้รับการยกย่องสรรเสริญจากคนทั่วไป ทำให้ปลอดภัยจากภัยพาลต่างๆ และทำให้มีความมีความเจริญก้าวหน้า ฉะนั้น การคบบัณฑิตจึงเป็นมงคลอย่างยิ่ง

หลักธรรมในการคบมิตรตามแนวพระพุทธศาสนา

หลักธรรมพระพุทธศาสนา คือ หลักธรรมคำสอนเรื่องศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติ ในการพัฒนาตนเองเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความมีค่านิยมที่ดีงาม หลักธรรมในพระพุทธศาสนาประกอบด้วย 1) ขรวาสาธรรม 4 2) กัลยาณมิตรธรรม 3) ทิศ 6 4) วุฒิธรรม 4 มีสาระโดยสังเขปดังนี้

ทิศ 6 หมายถึง บุคคลประเภทต่างๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ทางสังคม ดุจทิศที่อยู่รอบตัว ได้แก่

- 1) บุรตถิมทิศ คือ ทิศตะวันออก ได้แก่ มารดาบิดา ผู้มีอุปการะแก่เรามาก่อน
- 2) ทักขินทิศ คือ ทิศเบื้องขวา ครูอาจารย์ เพราะเป็นทักษิณบุคลควรค่าแก่การบูชา
- 3) ปัจฉิมทิศ ได้แก่ ทิศเบื้องหลัง ทิศตะวันตก ได้แก่ บุตรภรรยา เพราะติดตามเป็นกำลังสนับสนุนอยู่ข้างหลังสามิ ภรรยาอยู่เบื้องหลัง ยกย่องให้เกียรติสมกับฐานะที่เป็นภรรยา ไม่ดูหมิ่น ไม่นอกใจ มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้านให้ หาเครื่องประดับมาให้เป็นของขวัญตามโอกาส ภรรยาย่อมอนุเคราะห์สามิจัดงานบ้านให้เรียบร้อย สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี ไม่นอกใจ รักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้ ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง
- 4) อุตตรทิศ มิตรสหาย เพราะเป็นผู้ช่วยให้ข้ามพ้นอุปสรรคภัยอันตราย และเป็นกำลังสนับสนุนให้บรรลุความสำเร็จเพื่อแผ่แบ่งปัน พุดจามีน้ำใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน . มีตนเสมอ ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน. ซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน
- 5) เหนือภูมิทิศ คนรับใช้ เพราะเป็นผู้ช่วยทำงานต่างๆ เป็นฐานกำลังให้
- 6) อุปริมทิศ ทิศเบื้องบน ได้แก่ สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ เพราะเป็นผู้สูงด้วยคุณธรรม และเป็นผู้นำทางจิตใจ

สังคาลสูตร กล่าวเรื่อง ทิศ 6 ว่ามารดาบิดาเป็นทิศเบื้องหน้า อาจารย์เป็นทิศเบื้องขวา บุตร และภรรยาเป็นทิศเบื้องหลัง มิตรสหายเป็นทิศเบื้องซ้าย ทาส และ กรรมกรเป็นทิศเบื้องต่ำ สมณพราหมณ์ เป็นทิศเบื้องบน พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส กับ สังคาลกคฤหบดีบุตร ดังนี้

1) มารดาบิดาเป็นทิศเบื้องหน้า อันบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน 5 คือ ท่านตั้งใจเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ จักรับทำกิจของท่าน จักดำรงวงศ์สกุล จักปฏิบัติตนเป็นผู้สมควรรับมรดก เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว จักทำบุญอุทิศให้ท่าน

2) อาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวา อันศิษย์พึงบำรุงด้วยสถาน 5 คือ ลูกขึ้นยืนรับ เข้าไปคอยรับใช้ เชื่อฟัง ปรนนิบัติ และ เรียนศิลปวิทยาด้วยความเคารพ

3) ภรรยา เป็นทิศเบื้องหลัง อันสามิพึงบำรุงด้วยสถาน 5 ด้วยยกย่องว่าเป็นภรรยา ไม่ดูหมิ่น ไม่ประพฤตินอกใจ มอบความเป็นใหญ่ให้ และ ให้เครื่องแต่งตัว

4) มิตรสหาย เป็นทิศเบื้องซ้าย อัญกุลบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน 5 ด้วยการให้ปัน ด้วยการเจรจาถ้อยคำเป็นที่รัก ด้วยประพจน์ประโยชน์ ด้วยความเป็นผู้ มีตนเสมอ ด้วยไม่แก่งกล่าวให้คลาดจากความเป็นจริง

5) ทาสกรรมกร เป็นทิศเบื้องต่ำ อन्नนายพึงบำรุงด้วยสถาน 5 จัดการงานให้ทำตามสมควร แก่กำลัง ด้วยให้อาหาร และ รางวัล ด้วยรักษาในคราวเจ็บไข้ ด้วยแจกของที่มีรสแปลกๆ ให้กิน

6) สมณพราหมณ์ผู้เป็นทิศเบื้องบน อัญกุลบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน 5 คือ ด้วยกายกรรม ประกอบด้วยเมตตา ด้วยวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา ด้วยมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา

เอกสารอ้างอิง (References)

- ใจหยก ข้าเทศเจริญ. (2547). *การปรับตัวทางสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย สาขาวิชา จิตวิทยาการให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประยูรศรี มณีสร. (2527). *จิตวิทยาวัยรุ่น*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2531). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ ป.ธ. 9). (2529). *มงคล 38 ประการ*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2550). *พุทธธรรม ฉบับเดิม*. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ปยุตโต). (2550). *พุทธธรรมฉบับเดิม*. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก.
- พระมหาเกรียงไกร บัวจันอัด. (2546). *การศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องกัลยาณมิตรกับการบรรลุธรรม ในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระราชวรมนี (ป.อ.ปยุตโต). (2529). *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2528). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วีไลรัตน์ พงษ์ภิรมย์. (2547). *ความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอกตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธมมธโร). (2546). *มงคลชีวิต (ฉบับสมบูรณ์)*. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.